

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 9

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

Київ 2003

УДК 332.14+336.65+658.14(477)

ББК 65.9(4УКР)29-2я43

М43

Редакційна колегія

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — головний редактор
Гайченко В. А., д-р біол. наук, проф. — заступник головного редактора
Корінний М. М., канд. іст. наук, доц. — відповідальний редактор
Марусєва О. А. — відповідальний секретар

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., *Федоренко В. Г.*, д-р екон. наук, проф., *Титова Н. А.*, д-р екон. наук, проф., *Куценко В. І.*, д-р екон. наук, проф., *Осокіна В. В.*, канд. екон. наук, проф., *Онищенко В. П.*, д-р екон. наук, проф.

Психологічні науки

Максименко С. Д., д-р психол. наук, проф., акад. АПН, *Балл Г. А.*, д-р психол. наук, проф., *Ложкін Г. В.*, д-р психол. наук, проф., *Коломінський Н. Л.*, д-р психол. наук, проф., *Чуприков А. П.*, д-р мед. наук, проф., *Бурлачук Л. Ф.*, д-р психол. наук, проф., чл.-кор. АПН

Соціологічні науки

Судаков В. І., д-р соціол. наук, проф., *Ручка А. О.*, д-р філос. наук, проф., *Шкляр Л. Є.*, д-р політ. наук, проф., *Пилипенко В. Є.*, д-р соціол. наук, проф., *Танченко В. В.*, д-р філос. наук, проф.

Політичні науки

Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., *Бєбик В. М.*, д-р політ. наук, проф., *Горбатенко В. П.*, д-р політ. наук, проф., *Храмов В. О.*, д-р політ. наук, проф., *Шуба О. В.*, д-р політ. наук, проф.

Юридичні науки

Мироненко Н. М., д-р юрид. наук, проф., *Марчук В. М.*, д-р юрид. наук, проф., *Скрипнюк О. В.*, д-р юрид. наук, проф., *Калужний Р. А.*, д-р юрид. наук, проф., *Бабкін В. Д.*, д-р юрид. наук, проф.

Менеджмент

Федулова Л. І., д-р екон. наук, проф., *Гавський Б. А.*, д-р філос. наук, проф., *Дахно І. І.*, д-р екон. наук, проф., *Дмитренко Г. А.*, д-р екон. наук, проф., *Воротіна Л. І.*, д-р екон. наук, проф.

Рекомендовано Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 6 від 03.07.03)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М43 Наукові праці МАУП / Редкол.: М. Ф. Головатий (голов. ред.) та ін. — К.: МАУП, 2001. — ISBN 966-608-120-2

Вип. 9: Проблеми і перспективи розвитку фінансової системи України. — 2003. — 164 с. — Бібліогр. в кінці ст.

ISBN 966-608-367-1

У пропонований збірник увійшов найцікавіший матеріал Міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми і перспективи розвитку фінансової системи України” (20 листопада 2002 р.), поділений на три тематичні розділи: основні завдання державної фінансової політики і проблеми розвитку державних фінансів України; удосконалення діяльності фінансових інституцій (банків, інвестиційних фондів, страхових компаній); перспективи розвитку фінансів підприємств як базового сектору фінансової системи.

Для вчених і практиків, аспірантів і студентів, для всіх, кого цікавлять питання сучасного розвитку фінансової системи.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, у якому висвітлюються результати новітніх наукових досліджень в галузях економіки, менеджменту, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+65.9(4УКР)261я43

ISBN 966-608-120-2

ISBN 966-608-367-1

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2003

ЗМІСТ

Вступ	5	Г. В. Кучер Ефективність державного запозичення в контексті ринкової трансформації економіки України	45
Розділ 1 ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ	6	Л. М. Калашнікова Регіональні фінанси: сутність, зміст і оцінка (методологічний аспект)	48
А. А. Максютя Проблеми застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі України	6	В. М. Шиленко Особливості формування доходів бюджету в кон- тексті Бюджетного кодексу України	51
В. П. Колосова Шляхи підвищення ефективності міжнародного кредитування реального сектору економіки України	9	С. В. Кукарцева Фінансовий механізм забезпечення комплексності промислового розвитку регіону	55
А. І. Козлова Основні тенденції формування інвестиційного потенціалу в Україні	12	В. В. Пилипів Основи формування фінансових відносин регіонів і центру	58
В. Л. Осецький, Л. В. Колобова Фінансова система та її роль у трансформації заощаджень в інвестиції	16	М. А. Корж Міжнародні угоди про уникнення подвійного оподаткування як засіб підвищення інвестиційної привабливості економіки України	61
Я. В. Литвиненко Податкове регулювання як складова загальної системи фінансового регулювання в Україні	19	В. Г. Федоренко, Н. В. Райковська, М. Ю. Євчинець, Е. Ф. Якушев Бюджетно-податкова політика як фактор стимулювання економічного зростання	64
М. В. Грідчина Удосконалення системи соціального страхування в Україні	21	Розділ 2 УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУЦІЙ (БАНКІВ, ІНВЕСТИЦІЙНИХ ФОНДІВ, СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ)	68
М. Ф. Базась Вплив бюджетних позик на сучасну фінансову систему України	24	О. О. Довженко, В. Б. Пасько Інституціональні проблеми розвитку фондового ринку України	68
Л. М. Бабич Фінансові інструменти сучасної бюджетної політики	26	О. Л. Завада Актуальні проблеми розвитку страхового ринку України і шляхи їх розв'язання	71
Г. І. Філіна, Н. І. Коломійченко Іноземні інвестиції та економічна безпека України	30	О. М. Покойова, Н. М. Сушко Основні етапи і принципи побудови кадрової політики в установах фінансових посередників	74
О. М. Сергієнко Фінансові аспекти державного регулювання економіки України: стан, проблеми, перспективи	33	О. М. Покойова, І. А. Аванесова Особливості регулювання кредитної діяльності Федеральної резервної системи	77
В. Н. Тисунюва Механізм державної підтримки інвестиційного процесу	36	Н. В. Циганова Проблеми формування міжбанківських об'єднань	80
О. Браславець Податкова політика та захист інтересів платників податків	40		

О. М. ПОКОЙОВА, канд. екон. наук, проф.
(Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ)

І. А. АВАНЕСОВА
(Київський національний торговельно-економічний університет)

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕДЕРАЛЬНОЇ РЕЗЕРВНОЇ СИСТЕМИ*

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 9, с. 77–79

Регулювання кредитної діяльності є вагомим інструментом державної політики. Внаслідок застосування системи регулювання можливі як позитивні, так і негативні наслідки для розвитку кредитного ринку країни. Регулювання кредитної діяльності комерційних банків завжди перебувало в центрі уваги контролюючих та законотворчих установ. З метою формування комплексного розуміння та широкого бачення спектра можливих проблем і шляхів їх усунення у формуванні системи регулювання кредитної діяльності комерційних банків України варто зважати на зарубіжний досвід, зокрема Федеральної резервної системи (ФРС) США.

Нормативні документи Ради керуючих ФРС, Управління банківського регулювання та контролю за останні десять років стосувалися таких питань: інформаційне забезпечення та процедури ревізії кредитів, наданих підприємствам; зв'язок кредитної картки та торгових операцій; частка участі національної кредитної програми в посередницьких угодах; фінансовий та виконуючий резервні акредитиви; вимоги контролю кредитних деривативів; обмеження основного ризику капіталу розподільчих рахунків, що забезпечує підвищення безпеки наданих кредитів; вимоги до обмеження ринкового ризику кредитних деривативів; приватні банківські дії; ризикова політика для невеликих закритих банківських холдингових компаній; зміни у контролюючій інструкції кредиту-

вання під цінні папери; стандарти кредитування для комерційних кредитів; управління кредитним ризиком і використання внутрішніх оцінок ризику у великих банківських установах; оцінка адекватності капіталу щодо ризику у великих банківських установах та інших видів ризику; контролююче керівництво щодо управління кредитним ризиком іншої сторони взаємодії; єдина класифікація кредиту і політика управління розрахунками; уточнена єдина класифікація кредиту та політика управління розрахунками; заключне положення політики посередництва в нарахуванні для позик та орендних втрат; методологія і документація для банків та ощадних установ. Наведений перелік свідчить про проблеми, які були притаманні розвиненій системі кредитного регулювання у США.

Серед широкого кола проблем, що постають перед системою регулювання кредитної діяльності ФРС США найбільшої уваги потребує проблема кредитних деривативів. Ця тематика ще не була повною мірою відображена у вітчизняній науковій літературі. Проте найближчим часом має сформуватись організований ринок деривативів в Україні. Вартість деривативу (похідного фінансового інструменту) є похідною вартості активу, який його забезпечує. Розглянемо нормативні документи, що стосуються регулювання ринку кредитних деривативів.

“Контролюючі вимоги для кредитних деривативів” [3]. Останнім часом ревізорам доводиться стикатися з операціями з кредитними деривативами, які здійснюють ділери і банки. Кредитні деривативи — це фінансові інструменти, що зменшують кредитний ризик щодо позик та інших активів.

* Переклад з англійської мови нормативних документів Ради керуючих ФРС, Управління банківського регулювання та контролю. — <http://www.federalreserve.gov/boarddocs>.

Банки використовують ці позабалансові інструменти для захисту від власного кредитного ризику, кредитного ризику третіх осіб, як дилери — посередники такого захисту, а також для зменшення концентрації кредиту та управління кредитним ризиком.

Незважаючи на те що ринок кредитних деривативів ще доволі незначний, банківські установи дедалі частіше застосовують угоди з ними.

Для того щоб визначити, що дериватив забезпечує ефективний захист кредиту, ревізор має переконатись у тому, що актив є дійсним для позики чи іншого активу, який банк має захистити; ретельно перевірити угоди кредитних деривативів, що належать бенефіціару, на ідентичність активів, які їх забезпечують. Установи не повинні застосовувати кредитні деривативи, якщо не розуміють і не вміють керувати кредитом та іншими ризиками.

Використання банками кредитних деривативів унеможлиблює зменшення концентрації кредиту специфічному позичальнику чи виробництву. Кредитні деривативи можна застосовувати для передавання кредитних зобов'язань третій особі. Установи можуть використовувати кредитні деривативи для диверсифікації кредитного портфелю, беручи на себе кредитні ризики позичальників чи галузей виробництва без фактичної купівлі їх активів. Небанківські установи через кредитні деривативи можуть отримувати доступ до комерційного ринку позик банку. Ці установи не мають можливості керувати кредитним портфелем.

Кредитний своп має на меті забезпечити захист від втрати через невиконання кредитних зобов'язань за активами. Покупець свопа, бенефіціар, обмінюється кредитним ризиком з провідником свопа, поручителем. Оскільки угода називається своп, дуже зручно надавати мантію чи фінансовий резервний акредитив.

Грошові потоки кредитного свопа: *підприємство* подає заявку на кредит та бізнес-план, *банк А* надає кредит підприємству на п'ять років, *бенефіціар (банк А)* погоджується сплатити *поручителю (банку В)* суму, що становить кілька пунктів від визначеного активу, щоквартально чи щорічно. У відповідь поручитель погоджується сплатити бенефіціару встановлений відсоток від активу угоди. Поручитель сплачує визначену суму, що обумовлюється в контракті. Якщо в контракт включено випадки банкрутства й неплатоспроможності, то на випадок їх настання потрібна публічна перевірка. В окремих випадках поручитель не зобов'язаний здійснювати будь-які платежі бенефіціару до визнання кількісних втрат. Своп вважа-

ється завершеним після закінчення терміну його виконання. Зобов'язання поручителя до виплати не збігається з ринковою вартістю активу. Методологія встановлення ринкової ціни активу має бути викладена в контракті. Ринкове значення невиконаного зобов'язання часто встановлюється через брокерські котировки. Поручитель через опціон може купити невиконане зобов'язання і працювати з позичальником безпосередньо. Це може коштувати 15 % суми залучених коштів.

Розглянемо зворотний кредитний своп. Підприємство подає заявку на кредит і бізнес-план, банк А надає кредит підприємству на п'ять років і погоджується оплатити поручителю всі договірні платежі, навіть за ринковою ціною. Поручитель погоджується оплачувати LIBOR разом з будь-якими збитками бенефіціару. Поручитель у зворотному кредитному свопі фактично є власником активу, бо це переносить ризики та нагороду власності за терміном свопа. Якщо ціна ділера менша за ціну контракту, поручитель має сплатити різницю бенефіціару. Таким чином, зворотний кредитний своп відрізняється від кредитного тим, що покриває збиток від несприятливої зміни ціни.

“Вимоги до обмеження ринкового ризику кредитних деривативів” [1]. У грудні 1995 р. Базельський наглядовий комітет прийняв поправку, яка формулює вимоги до капіталу, що підлягає загальному ринковому ризику для всіх позицій у торгових розрахунках. Окрім того, ця поправка потребує, щоб ризик за кредитними деривативами був закритим. Отже, кредитні деривативи — це фінансові інструменти, що беруть на себе чи зменшують ризик за кредитами та іншими позабалансовими операціями. Банківські установи можуть самостійно проводити кредитні деривативи чи користуватися послугами третіх осіб — дилерів, що є посередниками такої діяльності. Користувач банківських установ може використовувати кредитні деривативи для зменшення концентрації кредиту, диверсифікації кредитного портфелю та управління кредитним ризиком. Американські банківські спостережники разом з банківськими спостережниками за кордоном оцінили використання і розвиток кредитних деривативів як методу управління ризиком та моделювання ризику в банках протягом певного часу. Американські та міжнародні спостерігачі мають намір продовжувати вивчення кредитних деривативів на ринку, що може увінчатися додатковими чи переглянутими керівництвами з регулювання банківських і торгових балансів.

“Заключне положення політики посередництва в нарахуванні для позик та орендних втрат, ме-

тодологія і документація для банків та ощадних установ” (Allowance for Loan and Lease Losses (ALLL) Methodologies) [2]. Цей документ підкреслює необхідність згідно з політикою ALLL-методології включати в систему оцінювання ефективність позик. Необхідно також, щоб ALLL-методологія узгоджувалась з GAAP. ALLL-методологія має бути систематичною, послідовною й прикладною, базуватися на реальних подіях і включати нові події та їх результати.

Література

1. *Application of Market Risk Capital Requirements to Credit Derivatives* // SR 97-18 (GEN).
2. *Final Interagency Policy Statement on Allowance for Loan and Lease Losses (ALLL) Methodologies and Documentation for Banks and Savings Institutions* // SR 01-17 (SUP). — 2001. — July 6.
3. *Supervisory Guidance for Credit Derivatives* // SR 96-17 (GEN). — 1996. — August 12.